

Prydniprovyia decorative painting in the art of Ukrainian Cossacks XVII-XVIII centuries

The features of monuments of Cossack applied arts thanks to which one could affirm about its authenticity and originality are examined. It is under consideration a common direction of applied arts of Cossacks such as manufacturing and painting of chests and sacred painting. It was proved that the decorative and applied arts of the Ukrainian Cossacks in the XVII-XVIII centuries were created on Prydniprovia and these arts were a striking example of a syncretic mix of ancient foundations of Ukrainian ethnic culture, local artistic traditions, and sacred foundations of the Cossack brotherhood and aesthetic features of the Cossack Baroque.

There is a systematic analysis of the main stylistic features of certain types of decorative and applied arts of the Ukrainian Cossacks, formed on the basis of deep religiosity, under the influence of ethnic culture and in the force field of the cultural traditions of the Baroque. It is made an attempt to disclosure the essence of the religious and aesthetic syncretism as an important factor of stylistic development of applied arts of Ukrainian Cossacks and the determination of authenticity, originality and uniqueness of folk art in the XVII-XVIII centuries in the context of spiritual relationships of religious and art culture. It is outlined a range of modern theoretical views on artistic phenomena of spiritual culture of the Ukrainian Cossacks.

The author concludes that in the ornamental and composition solution of Cossack decorative and applied arts in the XVII-XVIII centuries that was created by the Ukrainian Cossacks syncretic combination of the original folk foundations of Ukrainian traditional culture was expressively reproduced with taking into account local peculiarities, religious principles and aesthetic features of the Cossack Baroque. The author asserts that in the decorative and applied arts of the Ukrainian Cossacks both a unique technical performance and original artistic authenticity that is vividly reflected in ornamental, coloristic and composition peculiarities of articles that were widespread in the Cossack life in the XVII-XVIII centuries are clearly presented.

Key words: decorative and applied arts, Ukrainian Cossacks, spiritual culture, art work, Cossack Baroque.

Надійшла до редакції 21.10.2015 р.

УДК 33.027:008(477)

Строгаль Марина Олександрівна, аспірантка Харківської державної академії культури, м. Харків

ГЕНЕЗА ТА РОЗВИТОК ФАНДРЕЙЗИНГУ В УКРАЇНІ

Досліджено формування фандрейзингу як суспільного явища в Україні; проаналізовано історичні тенденції і закономірності розвитку вітчизняної благодійності як першоджерела фандрейзингу й систематизовано події, пов'язані з меценатством; визначено етапи розвитку благодійності та фандрейзингу, виокремлено ключові характеристики благодійної діяльності у зазначених періодах; обґрунтовано шляхи сприяння становленню громадянського суспільства в країні щодо підтримки благодійництва та фандрейзингу у сфері культури.

Ключові слова: культура України, сфера культури, фандрейзинг, генеза, благодійність, меценатство, спонсорство.

Постановка проблеми. Економічні умови майбутнього, коли не буде повної фінансової підтримки державою закладів культури, спонукають вже сьогодні до розробки інфраструктури взаємодій з благодійниками, що володіють значними фінансовими та матеріальними ресурсами і здатні займатися благодійністю й меценатством. Для організацій культури і мистецтв вони є відомими засобами, що забезпечують безперебійну діяльність даних закладів у всьому світі. Проте справжнім гарантом ефективного функціонування, а не «виживання» вони стають лише за умов системного, а головне – керованого їх застосування за допомогою фандрейзингу.

Вихід із сьогоднішньої кризи вбачається у розробці моделі фандрейзингу, що відповідатиме специфіці і традиціям української культури. Тому аналіз накопиченого досвіду, вивчення сучасного стану, розробка концепції та моніторингу тенденцій розвитку благодійної діяльності як першоджерела фандрейзингу у сфері культури – актуальне теоретичне і практичне завдання вітчизняної науки й економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням розвитку фандрейзингу присвячено праці провідних вітчизняних та зарубіжних фахівців: Т. Артем'євої, А. Балашової, О. Башун, А. Дж. Дугласа, Л. Золотової, К. Келли, О. Комаровського, С. Куц, Г. Тульчинського, О. Шекової, О. Шниркова, О. Чернявської, А. Соколової та ін. Водночас розробці теоретичних і вдосконаленню практичних аспектів використання фандрейзингу у сфері культури й нині не приділяється належної уваги. Останнє потребує додаткових досліджень стосовно умов і перспектив розвитку фандрейзингової діяльності вітчизняних закладів культури.

Мета статті: дослідити в історичній ретроспективі генезу фандрейзингу та етапи становлення благодійності як суспільного явища в Україні; виявити тенденції підтримки розвитку культури вітчизняними меценатами й благодійниками; окреслити перспективи розгортання фандрейзингу як інструменту диверсифікації джерел фінансування вітчизняної сфери культури.

Вклад основного матеріалу дослідження. Благодійна діяльність є джерелом допомоги і підтримки для мільйонів людей у світі. Кардинальні соціально-економічні трансформаційні перетворення спричинили радикальні зміни в усіх сферах суспільного життя, у т.ч. і благодійності. На розвиток благодійної діяльності у суспільстві впливає безліч взаємопов'язаних тенденцій сучасного світу: модернізація і глобалізація економіки; технічний прогрес; акумуляція вітчизняного та зарубіжного досвіду ведення благодійної діяльності. Зростання ролі соціальних ініціатив викликає зміну ставлення до благодійності як до пожертви. Благодійна діяльність все більше набуває рис професійного заняття, є «соціальною нормою», при якій відбувається безперервний процес обміну та освоєння різних ідей і технологій між організаціями та країнами. Сучасним інструментом мобілізації ресурсів у соціально-культурну сферу, в т.ч. і благодійних, є фандрейзинг – процес залучення фінансових та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних тощо), які організація не може забезпечити самостійно і які є необхідними для реалізації певного соціального проекту або діяльності загалом. Здійснення фандрейзингової кампанії передбачає пошук потенційних джерел фінансування, обґрунтування потреби в коштах і, зважаючи на інтереси й мотиви донорів (благодійників, меценатів), формування, підтримку, розвиток взаємозв'язків із ними, формування громадської думки з метою підтримки діяльності організації [3–5, 11].

У галузі культури фандрейзинг здебільшого спрямований на підтримку образотворчого і музичного мистецтва, літератури, театрів, кіно, музеїв, бібліотек. Бізнесменів приваблюють у цій сфері не лише широкі можливості для PR-компаній власного імені та бренду, але і формування в культурному середовищі репутації підприємства, що має максимальний «вихід на суспільство». Для іноземних спонсорів та меценатів – це спосіб виходу на міжнародний ринок через зацікавленість культурою країни. Таким чином, якщо благодійність – це добровільна неприбуткова допомога тим, хто її потребує, то фандрейзинг слід розглядати як механізм, спрямований на залучення допомоги для тих, хто її потребує. У цьому, власне, і полягає зв'язок між благодійністю і фандрейзингом у контексті суспільних відносин, у т.ч. культурній сфері. При цьому, фандрейзинг не є синонімом благодійності. У ньому закладений елемент співробітництва, а не споживання. Отже, благодійність і фандрейзинг доцільно розглядати в сукупності, оскільки, це взаємопов'язані форми соціальної допомоги.

У результаті дослідження сутності фандрейзингу та взаємопов'язаних із ним понять, можемо зробити висновок про те, що фандрейзингова діяльність є сучасною формою благодійності. Тому першоджерелом фандрейзингу варто вважати саме благодійність, і дослідження та аналіз історичних тенденцій й закономірностей розвитку благодійності в Україні дозволить простежити формування й еволюцію архетипу фандрейзингу в країні.

Аналіз сучасних джерел у сфері благодійницької та фандрейзингової діяльності дає змогу стверджувати, що функціонування благодійності [1-2, 6-7, 9] та фандрейзингу [8, 10, 11; 34-39] зумовлені впливом сукупності культурно-історичних, соціально-економічних і соціально-політичних чинників. У ході дослідження визначено й теоретично обґрунтовано етапи розвитку благодійності та фандрейзингу в країні:

1) від палеоліту (12–10 тис. років до н.е.) до IX ст. – від первіснообщинного ладу до заснування Київської Русі – зародження благодійності у вигляді неформальної допомоги у спільнотах;

2) з кінця IX до кінця XVI ст. – генеза українського меценатства; з часів заснування Київської Русі благодійність проявляється на суспільному рівні як соціальне явище;

3) з 80-х років XVI до початку XVIII ст. – епоха українського Відродження, що відобразилося і на благодійництві; період заснування й активної діяльності братств, які набули громадсько-політичного і національно-культурного значення;

4) XVIII-XIX ст. – всебічний розвиток меценатства у сферах культури й освіти не лише «за покликком душі», а й для реалізації особистих інтересів, підвищення своєї репутації у суспільстві, тобто формування спонсорства;

5) XIX – початок XX ст. – «золота доба» українського благодійництва. Активізація суспільно-культурної діяльності внаслідок соціально-економічних перетворень (відміна кріпацтва, розвиток ринкових відносин та підприємництва). Розширення поля діяльності меценатів, формування системи так званого «малого меценатства», що сприяла зібранню мистецької спадщини в приватні колекції;

6) початок XX – кінець XX ст. (1917-1991 рр.) – радянська доба – занепад українського благодійництва, яке маючи глибоке коріння в Україні, було перервано як непотрібне й ідеологічно чуже явище, а культура добротності в суспільстві за десятиліття радянської доби вітчизняної історії була спотворена та втрачена.

7) кінець XX – початок XXI ст. – формування сучасної форми благодійності – фандрейзингу;

8) початок XXI ст. – триває до сьогодні – перехід від традиційної благодійності до стратегічної філантропії, спрямованої на досягнення значних соціальних змін. Поява нових форм благодійності – венчурна філантропія (підхід до благодійної діяльності, що використовує принципи венчурного капіталу – довгострокові інвестиції та безпосередньої підтримки) і соціальне підприємництво (діяльність із метою вирішення або пом'якшення соціальних проблем на умовах самоокупності, інноваційності, стійкості).

Отже, благодійна діяльність існувала з найдавніших часів, вдосконалюючи свої принципи та форми. Досліджуваний період був важливим етапом у становленні благодійного руху: саме тоді відбувався інтенсивний розвиток основних форм благодійної діяльності та налагодження їх функціонування, а також зародження фандрейзингу як нової діяльності, спрямованої на отримання благодійної допомоги.

1991 р. розпочався новий етап у становленні й розвитку благодійності та фандрейзингу. За останні 25 років в Україні благодійність пройшла шлях від стихійної філантропії до соціального інвестування. Найбільш масштабні програми українські філантропи реалізують у галузі охорони здоров'я. У сфері культури та мистецтва кількість проектів незначна. Частіше виділяють гроші на збереження культурної спадщини.

Висновки. Формування й еволюція фандрейзингу в країні пов'язані з розвитком благодійної діяльності, яка, маючи глибоке коріння, була перервана в радянський період як непотрібне й ідеологічно чуже явище. А також із новим етапом розвитку некомерційних громадських організацій, безліч яких працює у соціальній й культурній сферах, що ставить питання про механізми фінансування без участі держави та пошуку коштів з альтернативних джерел. Проте, незважаючи на наявність позитивних тенденцій, організоване фінансування та підтримка вітчизняної культури перебуває на етапі формування. Ефективність фандрейзингу як інструменту мобілізації благодійних ресурсів для даної сфери залежить від виконання ряду етичних, економічних і правових принципів.

З метою сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні щодо підтримки благодійництва та фандрейзингу у сфері культури, на нашу думку, необхідно стимулювати поширення благодійності як соціальної норми; заохочувати діяльність благодійних організацій і волонтерів; збільшити відсоток соціальної реклами, спрямованої на популяризацію благодійності; створювати для донорів ефективні, з точки зору процедур і оподаткування, способи здійснення пожертв; сприяти розвитку альтернативних джерел фінансування: соціальних інвестицій, венчурної філантропії і мікрофінансування; проводити державне рейтингування благодійних організацій з метою популяризації найефективніших у своїх сферах серед населення.

Перспективним напрямом дослідження є вивчення фандрейзингу як явища, що сприяє підвищенню рівня суспільного добробуту і спрямованого на розвиток соціально-культурної кооперації у суспільстві.

Список використаної літератури

1. *Гончар Л. К.* До питання про основні тенденції благодійності в Україні на сучасному етапі / Л. К. Гончар, Н. А. Дмитрук // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – 2013. – № 2. – С. 14–18.
2. *Гриценко Т. Б.* Культурологія : Навч. посіб. / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К.: Центр навч. літератури, 2007. – 392 с.
3. *Дуглас А. Дж.* Основные принципы фандрейзинга / А. Дж. Дуглас и К. Дж. Карлсон. – Дніпропетровськ : Баланс Бизнес Букс, 2007. – 240 с.
4. *Комаровський О. В.* Фандрейзинг у питаннях, відповідях та цитатах : навч. посіб. / О. В. Комаровський. – Луганськ, 2007. – 54 с.
5. *Куц С.* Фандрайзинг АВС : посіб. для початківців / С. Куц. – К. : Центр філантропії, 2008. – 92 с.
6. *Розвиток благодійництва в сучасній Україні*: аналіт. зап. / Д. М. Горелов. Ін-т стратег. дослідж. при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles>. – Назва з екрана.
7. *Стан розвитку благодійності в Україні – 2011.* Річний звіт / Асоціація благодійників України, за підтримки ІАЦ «Громадський простір», ІА «RegioNews». – К., 2012. – 42 с.
8. *Стан розвитку організаційного потенціалу громадянського суспільства в регіонах України.* Дослідження організаційної самодостатності (практики фандрайзингу) організацій громадянського суспільства [Звіт]. – К. : Центр філантропії, 2008. – 29 с.

9. *Субтельний О.* Україна. Історія : підр. / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1993. – 720 с.
10. *Українська біржа благодійності* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ubb.org.ua>. – Назва з екрана.
11. *Чернявська О. В.* Фандрайзинг: навч. посіб. – 2-ге вид., з доопрац. та допов. / Чернявська О. В., Соколова А. М. – К. : Алерта, 2015. – 275 с.

References

1. *Honchar L. K.* Do pytannia pro osnovni tendentsii blahodiinosti v Ukraini na suchasnomu etapi / L. K. Honchar, N. A. Dmytruk // Visnyk Akademii pratsi i sotsialnykh vidnosyn Federatsii profspilok Ukrainy. – 2013. – № 2. – S. 14–18.
2. *Hrytsenko T. B.* Kulturolohiia : Navchalnyi posibnyk / T. B. Hrytsenko, S. P. Hrytsenko, A. Yu. Kondratiuk. – K. : Tsentr navchalnoi literatury, 2007. – 392 s.
3. *Duhlas Aleksander Dzh.* Osnovnye pryntsyry fandreizynha / Aleksander Dzh. Duhlas y Krystyna Dzh. Karlson. – Dnipropetrovsk : Balans Byznes Buks, 2007. – 240 s.
4. *Komarovskyi O. V.* Fandreizynh u pytanniakh, vidpoviadiakh ta tsytatakh: navch. posib. / O. V. Komarovskiy. – Luhansk, 2007. – 54 s.
5. *Kuts S.* Fandraizynh ABC: posib. dlia pochatkivtsiv / S. Kuts. – K. : Tsentr filantropii, 2008. – 92 s.
6. *Rozvytok blahodiinystva v suchasni Ukraini: analit. zap.* / D. M. Horielov. In-t strateh. doslidzh. pry Prezydentovi Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.niss.gov.ua/articles>. – Nazva z ekrana.
7. *Stan rozvytku blahodiinosti v Ukraini – 2011.* Richnyi zvit / Asotsiatsiia blahodiinykiv Ukrainy, za pidtrymky IATs «Hromadskiy prostir», IA «RegioNews». – K., 2012. – 42 s.
8. *Stan rozvytku orhanizatsiinoho potentsialu hromadianskoho suspilstva v rehionakh Ukrainy.* Doslidzhennia orhanizatsiinoi samodostatnosti (praktyky fandraizynhu) orhanizatsii hromadianskoho suspilstva [Zvit]. – K. : Tsentr filantropii, 2008. – 29 s.
9. *Subtelnyi O.* Istoriiia Ukrainy : pidr. / O. Subtelnyi. – K. : Lybid, 1993. – 720 s.
10. *Ukrainska birzha blahodiinosti* [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://ubb.org.ua>. – Nazva z ekrana.
11. *Cherniavska O. V.* Fandraizynh: navch. posib. – 2-he vyd., z dooprats. ta dopov. / Cherniavska O. V., Sokolova A. M. – K. : Alerta, 2015. – 275 s.

Строгаль Марина Александровна, аспирантка Харьковской государственной академии культуры, г. Харьков

Генезис и развитие фандрайзинга в Украине

Исследовано формирование фандрайзинга как общественного явления в Украине; проанализированы тенденции и закономерности отечественной благотворительности как первоисточника фандрайзинга, систематизированы события, связанные с меценатством; определены этапы развития благотворительности и фандрайзинга, выделены характеристики благотворительной деятельности в указанных периодах; обоснованы пути содействия становлению гражданского общества по поддержке благотворительности и фандрайзинга в сфере культуры.

Ключевые слова: культура Украины, сфера культуры, фандрайзинг, генезис фандрайзинга, благотворительность, меценатство, спонсорство.

Strohal Marina, graduate student, Kharkiv State Academy of Culture, Kharkiv

Genesis and development of fundraising in Ukraine

The article examines the formation and development of fundraising as a social phenomenon in Ukraine; analyzes the historical trends and patterns of development of domestic charity as a primary source of fundraising and systematizes events associated with patronship; defines the basic stages of development of charity and fundraising in independent Ukraine and summarizes key characteristics of charitable activities in the given periods; explains the ways of promoting charity and fundraising in cultural sector among civil society in Ukraine. Fundraising and charity should be considered together, because they are linked forms of social assistance. Therefore, charity should be considered as the primary source of fundraising, and analysis of historical trends and patterns of development of charity in Ukraine allows tracing the development and evolution of the archetype of fundraising in our country.

Analysis of modern sources in charitable and fundraising activities makes it possible to state that the development of charity and fundraising in Ukraine depends on aggregated impact of cultural-historical, socio-economic and socio-political factors. The basic stages of development of charity and fundraising in Ukraine were defined and theoretically grounded during the study, they are the following:

- 1) from the Paleolithic period (12-10 thousand years BC) to 9th century – the origination of charity (charity in the form of informal care in communities): from primitive communal society to the establishment of Kievan Rus;
- 2) from the end of 9th century to the end of 16th century – Genesis of Ukrainian patronship; from the time of origination of Kievan Rus the charity appears as a social phenomenon at the societal level;
- 3) from the 80s of 16th century to the beginning of 18th century – Ukrainian Renaissance era, which had an impact on charity; period of establishment and activity of fraternities who have acquired great socio-political and cultural values;

4) 18th-19th centuries – Comprehensive development of patronship in all fields of culture and education not only by «the voice of heart», but also for the realization of personal interests and enhancing own reputation in society, i.e. formation of sponsorship;

5) 19th century – early 20th century – «Golden age» of Ukrainian charity. Enhancing the social and cultural activities as a result of socio-economic reforms (the abolition of serfdom, the development of market relations and entrepreneurship). Expanding the patron domains. Forming of the unique system of so-called «small patronship», which contributed to gathering of artistic heritage to private collections;

6) early 20th century – in the late 20th century (1917-1991 years) – Soviet era – the decline of Ukrainian charity;

7) in the late 20th century – early 21st century – formation of modern form of charity, Fundraising;

8) early 21st century – today – change from traditional charity to strategic one for achieving significant social changes.

Thus, the formation and evolution of fundraising in our country is inextricably related to the development of charitable activities, which, having deep roots in Ukraine, was interrupted during the Soviet period as unnecessary and ideologically unfamiliar phenomenon. Also it is related to a new stage in the development of non-profit community organizations, many of which operate in the social and cultural spheres, which raise the question of funding mechanisms without state participation and search of funds in alternative sources.

Key words: culture of Ukraine, cultural sector, fundraising, genesis, charity, patronship, sponsorship.

Надійшла до редакції 3.10.2015 р.

УДК 477.3.12

Бійо Валерія Володимирівна, аспірантка Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ САКРАЛЬНИХ КОНТЕКСТІВ В ОПЕРІ ЖАНА-ФІЛІППА РАМО «ЗОРОАСТР»

Проаналізовано твір «Зороастр» Ж.-Ф. Рамо та розглянуто його інтерпретацію на сучасній оперно-балетній сцені. Увага концентрується як на виконавських аспектах оперно-балетних творів Рамо, так і на вивченні взаємодії духовних і світських основ у мистецькій площині. Ця постановка здійснена у руслі автентичної інтерпретації творів минулого і разом із тим дає можливість відчутти, як барокові ідеї можуть реалізуватися в умовах сучасного театру.

Ключові слова: Зороастр, сакральність, автентичне виконання, інтерпретація, бароко.

Актуальність дослідження обумовлена увагою до історико-культурної інтерпретації мистецької спадщини та спробою її інтерпретації на сучасній сцені.

Постановка проблеми: в даній статті увага зосереджується на культурологічних аспектах ліричної трагедії Ж.-Ф. Рамо «Зороастр».

Мета статті: проаналізувати сучасну постановочну інтерпретацію опери Ж.-Ф. Рамо «Зороастр».

Виклад основних положень. Сучасна музично-постановочна практика пропонує широкий діапазон сценічних прочитань класичної музично-театральної спадщини – від «автентичних» до авангардних. Знайомство з провідними дослідженнями, присвяченими сучасним проблемам постановочної інтерпретації довело, що дослідники оперного жанру лише побічно торкаються проблем виконавства.

На противагу традиційному музикознавчому «аналізу опери за партитурою», в даній статті лірична трагедія «Зороастр» аналізується з точки зору виконавської сценічної практики, з урахуванням актуального співавторства композитор-режисер. Великий об'єм наукових і науково-популярних джерел, присвячених виконавським аспектам дослідження оперного твору, не компенсує кількісну обмеженість робіт, присвячених відродженню виконавства французької опери зазначеного періоду.

Про Ж.-Ф. Рамо (1683-1764 рр.) одночасно сперечались, ним захоплювались, його обговорювали і критикували всі. Його твори були надто сучасні. Щоб музикант мав успіх і його сприйняли серйозно в Парижі, у середовищі влади, необхідно було завоювати *Académie Royal de Musique*, іншими словами, створювати успішні опери.

Задовго до того Рамо знайшов лібретиста і зробив прорив, створивши з його допомогою ліричну трагедію «Іполіт і Арісія». Для нього важливішим лібретистом після співпраці з Вольтером був Луї де Каюзак [6; 10-11].